

TEXT OF THE INTRODUCTORY ADDRESS DELIVERED BY **DR DAVID B. REDMOND**, Registrar, National University of Ireland, Maynooth, on 16 May 2003, on the occasion of the conferring of the Degree of Doctor of Literature, *honoris causa*, on **BRÍGHID BEAN UÍ ÉIGEARTAIGH**

A Sheansailéar, a mhuintir na hOllscoile agus a dhaoine uaisle,

Is saibhre go mór litríocht agus teanga na Gaeilge de bharr shaothar Bhríghid Bhean Uí Éigeartaigh. Is saibhre freisin saol cultúrtha agus ealaíona na tíre mar gheall ar an obair is mó a luaitear léi, an 170 leabhar a d'fhoilsigh Sáirséal agus Dill. Ón am ar bhunaigh a fear céile, Seán Sáirséal Ó hÉigeartaigh agus Bríghid an comhlucht seo i 1945, chuireadar rompu i gcónaí leabhair Ghaeilge ar ardchaighdeán a fhoilsiú.

Dar le Bríghid agus Seán, chaithfeadh foilsitheoireacht agus scríbhneoireacht na Gaeilge leibhéal a bhaint amach a bheadh inchurtha le tír ar bith eile san Eoraip.

Trí ghné a bhí leis an obair:

- feabhas na scríbhneoireachta, sa litríocht go háirithe ach freisean i gcás téacsleabhar do scoileanna lánGhaeilge agus i gcás leabhair do pháistí;
- ardchaighdeán eagarthóireachta agus profaí;
- maisiúlacht agus tarraingteacht an leabhair mar shaothar ealaíne ann féin.

Bhí lámh ag Bríghid san obair seo ar fad ón am ar bunaíodh an comhlucht. Ghlac sí cúraimí eile uirthi féin - clódóireacht agus gnó - tar éis bháis tobann míthráthúil a céile Seán i 1967, nó gur chuir sí clabhsúr leis an ngaisce seo i 1980. Bhí a deirfiúr Eibhlín mar chúltaca aici sa chomhlucht ar feadh an ama seo.

Níorbh idéalachas ná aislingíocht amháin a bhí i gceist le clár oibre seo Sháirséal agus Dill, ach aidhmeanna a baineadh amach le teann stró agus saothair. Ba mhinic an comhlucht ar bheagán acmhainní. Mar sin féin rinneadh ceannródaíocht i gcursaí clódóireachta, bhunaigh muintir Sháirséal agus Dill Club léitheoirí agus bhí páirt mhór acu i mbunú an Chlub Leabhair, eagraíocht a dháil na mílte leabhar Gaeilge agus a chothaigh pobal léitheoirí sách líonmhar do scríbhneoirí na Gaeilge.

Brighid was born in Killeenin in East Galway in 1920. She grew up there and later in Waterford where she attended Newtown School and Bishop Foy's. She obtained first place in the Leaving Cert in Irish in 1937 and also won a scholarship to attend Trinity College where she earned a Science

degree in 1942. She married Seán, another Science graduate, and they had two children Cian agus Aoileann (agus tá áthas orainn go bhfuil an bheirt acu anso inniú.)

I asked how on earth two Science graduates, with enough other things on their plate, ever got into publishing? Brighid and Sean were involved with Comhchaidrimh, the student organization, and were involved with its magazine COMHAR. Through this they learned some of the art of publishing, but also became acquainted with such luminaries as Máirtín O Cadhain, Seán O Riordáin, Máire Mac an tSaoi, Séamus Ó Néill. When the Government publishers, An Gúm, rejected the works of these writers Seán and Brighid decided, with the help of a legacy from Éilis Dill nic Gabhann, to step into the breach and start a publishing company to act as an outlet for these talented new writers. This was an act of courage, inspiration and vision to which we are all indebted and for which we are extremely grateful.

Chothaigh Bríghid Bean Uí Éigeartaigh scríbhneoirí na Gaeilge, chabhraigh sí leo siúd a bhí aitheanta cheana féin, agus thug sí deis do scríbhneoirí nua. Buaicphointí ab ea foilsiú **Chré na Cille**, agus cnuasaigh gearrscéalta Mháirtín Uí Chadhain, filíocht Mháire Mhac an tSaoi agus Sheáin Uí Ríordáin, leabhair staire le Seán Ó Lúing agus Leon Ó Broin, agus an t-aon leabhar Gaeilge a scríobh Liam Ó Flaithearta. Is liosta le n-áireamh na scríbhneoirí a fuair deis foilsithe agus misneach dá réir ó Sháirseál agus Dill. Más ealaín an scríbhneoireacht agus is ea ar ndóigh, bhí **an** tuiscint ag an gcomhlucht i gcónaí go raibh ealaíon na súl fite fuaite leis. Chaith Sáirseál agus Dill dua agus costas ag táirgeadh leabhair ar sheoda ealaíne iad, maisithe ag leithéidí Anne Yeats, Seán Ó Súilleabháin, Mícheál Mac Liammóir, Charles Lamb agus ealaíontóirí eile. Ní dhéanfadh rud leamh nó leatharracht cúis, mar a b'fhacthas do Sháirseál agus Dill é, agus mar is ceart.

Chúitigh Sáirseál agus Dill a saothar lena gcuid údair trí chur i gcrích ar na caighdeáin is airde. Chintíodar aitheantas dóibh, thugadar tacaíocht dóibh, agus níor cheileadar misniú agus cúnamh orthu, go poiblí nuair ba ghá sin, nó go pearsanta agus go ciúin níos minicí fós b'fhéidir. Chreid Bríghid agus a fear Seán gur dhual do aos dána na Gaeilge a bheith i measc **avant-garde** chultúr na hÉireann, agus níor staonadar ó rud ar bith ba ghá leis an méid sin a bhaint amach.

Is oidhreacht bhuan a bheas sa réimse leathan leabhar a raibh láimh ag Bríghid Bean Uí Éigeartaigh ina gcruthú, agus is cuid fíor-thábhachtach de chultúr na fichiú aoise iad, agus tá súil againn, de chultúr na hÉireann san aois seo romhainn.

Bhí Sáirséal agus Dill chun tosaigh leis an bhfoilsitheoireacht agus na rudaí ar fad a ghabhann leis mar gur chreid Bríghid gur chuid d'athréimiú na Gaeilge agus de fhorbairt shaoithiúlacht na hÉireann a bhí san obair.

Fuair sí spiorad agus dílseacht don Ghaeilge óna muintir, mar shampla a seanmháthair Máire, a mhúin Gaeilge i mbunscoil i gCondae na hIarmhí sa 19ú aois, sula raibh a leithéid forleathan ná faiseanta. Agus óna hathair agus a máthair féin. Bhain sí céimeanna ollscoile amach i 1942, agus phós sí go luath ina dhiaidh sin. Bhí an Ghaeilge agus an dúchas mar bhunchloch sa teaghlach a thóg sí féin agus a fear céile Seán. Má tá cónaí orthu i Rath Garbh, tá dlúthcheangal acu le Gaeltacht Chonamara. Ba mhór ag Bríghid ariamh cur chun cinn na Gaeilge agus na Gaeltachta

Chuir Seán Mac Réamoinn síos ar Bhríghid mar a chéad-chonaic sé í ag díospóireacht ollscoile: 'an ógbhean tharrantach a bhí ina comhchainteoir le Seán, agus is maith is cuimhin liom an faobhar a bhí - ní ar a guth, ach ar a cuid barúla'.

Is iomaí feachtas ar thacaigh sí leis, agus is iomaí seasamh misniúil a ghlac sí ar son chearta agus deiseanna forbartha na teanga Ghaeilge. D'eiligh sí cearta don teanga, saoirse agus cead cainte do na scríbhneoirí, agus níl iontu sin ach dhá ghné de rud ar mór ag Bríghid é, saoirse na muintire.

A Bhríghid Bhean Uí Éigeartaigh, tá comaoin curtha agat ar chultúr na hÉireann agus ar an nGaeilge.

Chuir tú cor suntasach i gcinniúint scríbhneoireacht agus saothrú na Gaeilge.

Chuir tú le saibhreas shaol na n-ealaíon anseo agus thar lear.

Tá an Ollscoil agus pobal na hÉireann buíoch díot.

Ta fíor áthas ormsa tú a moladh don chéim ónorach seo.

PRAEHONORABILIS CANCELLARIE, TOTAQUE UNIVERSITAS:

Praesento vobis hanc meam filiam, quam scio tam moribus quam doctrina habilem et idoneam esse quae admittatur, honoris causa, ad gradum Doctoratus in Litteris, idque tibi fide mea testor ac spondeo, totique Academiae.